



# ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ  
ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ

● Τού Γεωργίου Ν. Φίλια  
*Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*



έσα από τὴ συμμετοχὴ στὶς Ἀκολουθίες τῆς Μ. Ἑβδομάδας, οἱ πιστοὶ καλοῦνται νὰ «συμπορευθοῦν καὶ νὰ συσταυρωθοῦν» μετὸν Κύριο, ὥστε νὰ βιώσουν τὸ κορυφαῖο γεγονός τῆς Ἀναστάσεώς του. Πρὸς τὴν ἐπίτευξη τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς, σημαντικὴ συμβολὴ ἔχουν οἱ ὕμνοι τῆς Μ. Ἑβδομάδας. Ἡ παρακάτω θεματικὴ ἐπιλογή καὶ ταξινομήση τῶν ὕμνων ὡς πρὸς τὸ κεφαλαῖο θέμα τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου στοχεύει στὴν μεγαλύτερη οἰκειοποίηση -ἀπὸ τοὺς πιστοὺς- τοῦ μυστηρίου τοῦ Πάθους καὶ, κατ'ἀκολουθίαν, στὴν οἰκειοποίηση τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας μας.

## 1) Ἡ τραγικότητα τοῦ Πάθους

Ἄς ξεκινήσουμε ἀπὸ ἓνα μὴ ὕμνολογικὸ κείμενο, ἀλλὰ ἄκρως περιγραφικὸ τῆς τραγικότητας τοῦ Πάθους· πρόκειται γιὰ τὸ ὑπόμνημα τῆς ἑορτῆς, ἔτσι ὅπως καταχωρίζεται στὸ Τριώδιο κατὰ τὸν Ὅρθρο τῆς Μ. Παρασκευῆς:

*Τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, τὰ ἅγια καὶ σωτήρια καὶ φρικτὰ Πάθη τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτελοῦμεν· τοὺς ἐμπτυσμούς, τὰ ραπίσματα, τὰ κολαφίσματα, τὰς ὕβρεις, τοὺς γέλωτας, τὴν πορφυρᾶν χλαῖναν, τὸν κάλαμον, τὸν σπάγγον, τὸ ὄξος, τοὺς ἥλους, τὴν λόγχην καὶ πρὸ πάντων τὸν Σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον, ἃ δι' ἡμᾶς ἐκὼν κατεδέξατο.*

Στὸ κείμενο αὐτὸ γίνεται λεπτομερὴς ἀναφορὰ στὴν τραγικότητα τοῦ Πάθους. Ἀλλὰ καὶ ἓνας ὕμνος ἀναφέρεται λεπτομερῶς στὸ Πάθος. Πρόκειται γιὰ ἓνα Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν κατὰ τὸν Ὅρθρο τῆς Μ. Παρασκευῆς:

*Ἐκαστον μέλος τῆς ἁγίας σου σαρκὸς ἀτιμίαν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινε· τὰς ἀκάνθας ἢ κεφαλὴ, ἢ ὄπισθι τὰ ἐμπτύσματα, αἱ σιαγόνες τὰ ραπίσματα, τὸ στόμα τὴν ἐν ὄξει κερασθεῖσαν χολὴν τῇ γεύσει, τὰ ὄντα τὰς δυσσεβεῖς βλασφημίας, ὁ νῶτος τὴν φραγγέλωσιν καὶ ἡ χεὶρ τὸν κάλαμον· αἱ τοῦ ὄλου σώματος ἐκτάσεις ἐν τῷ σταυρῷ· τὰ ἄρθρα τοὺς ἥλους καὶ ἡ πλευρὰ τὴν λόγχην.*

Αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου σὲ ὅλη του τὴν ἑκταση καὶ τραγικότητα. Οἱ ἀναλύσεις ποὺ θὰ ἐπιχειρήσουμε σὲ ἐπιμέρους θέματα ἔχουν σκοπὸ νὰ προσεγγίσουμε σημαντικὲς πτυχὲς αὐτοῦ τοῦ Πάθους.



## 2) Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἀποδέχθηκε τὸ Πάθος

Πρόκειται γιὰ ἓνα σημαντικότερο θέμα, τὸ ὁποῖο μὲ ἔμφαση τονίζεται στὴν ὕμνολογία τῆς Μ. Ἑβδομάδας: ὁ Χριστὸς «ἐπειγεται» (βιάζεται) τοῦ παθεῖν ἀγαθότητι (Κάθισμα τοῦ Ὅρθρου τῆς Μ. Δευτέρας). Πρόκειται περὶ «ἐκούσιου σφαγῆς», ἡ ὁποία εἶχε ἤδη προαναγγελθεῖ ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα (Στιχηρὸ Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν, Ὅρθρος Μ. Πέμπτης) καὶ ὁ Κύριος ὑπέμεινε τὸ Πάθος ἐκπληρώνοντας αὐτὴ τὴν προφητικὴ ἐξαγγελία· γιὰ αὐτὸ οἱ Προφτεῖες ἦσαν «ἀδηλες καὶ κρυφίες» (Τροπᾶριο τοῦ Ζ' Ἀντιφώνου, Ὅρθρος Μ. Παρασκευῆς), ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι ὁ Χριστὸς «ἐκὼν ὑπέμεινε, ἵνα ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ» (Τροπᾶριο τῆς Γ' Ὁρας, Ἀκολουθία τῶν Μεγάλων Ὁρῶν).

Ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ μαρτυρεῖται ὅτι, «ὁ κτίστης τῶν ἀπάντων προσάγεται ὡς ἄμνος τῇ ἰδίᾳ βουλήσει» (Δοξαστικὸ τῶν Στιχηρῶν, Ἑσπερινὸς τοῦ Μ. Σαββάτου). Ἐπρόκειτο, λοιπόν, περὶ «βουλήσεως», περὶ οἰκειοθελοῦς θυσίας. Τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου ἦταν «ἐκούσιο» καὶ ἡ ὕμνολογία τῆς Μ. Ἑβδομάδας τονίζει αὐτὴ τὴν πραγματικότητα ὅταν, ἀπευθυνόμενη πρὸς τὸ Χριστό, διακηρύσσει τὴ μεγάλη αὐτὴ ἀλήθεια: *Κύριε, ἐπὶ τὸ Πάθος τὸ ἐκούσιον παραγενόμενος* (Τροπᾶριο τοῦ

ΣΤ' Ἀντιφώνου, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς)· καὶ *...ἐσιώπας δὲ Χριστέ, παθεῖν θέλων* (Τροπάριο τοῦ Η' Ἀντιφώνου, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς).

Κυρίως, ὅμως, οἱ ὕμνολογικὲς μαρτυρίες γίνονται ἀποκαλυπτικὲς τοῦ ἐθελούσιου χαρακτῆρα τοῦ Πάθους, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἀναφέρεται στὸ Πάθος Του: *Διακονῆσαι αὐτὸς ἐλίλυθα... θεῖναι ἐμὴν τε αὐτοῦ ψυχὴν ἀντίλυτρον* (Τροπάριο Α' Ὁδῆς τοῦ Κανόνα, Ὁρθρος Μ. Δευτέρας). Στὸ Τροπάριο αὐτό, ἡ Σταυρικὴ Θυσία τοῦ Κυρίου ἀναφέρεται ὡς «Διακονία». Ὁ Κύριος ἀναφέρεται στὸ Πάθος



σὲ Ἀ' ἐνικὸ πρόσωπο, δηλώνοντας ὅτι τὸ Πάθος δὲν τοῦ ἐπιβλήθηκε χωρὶς τὴ θέλησή Του, ἀλλὰ ὅτι ὁ ἴδιος τὸ ἐπέλεξε: *Τὸν νῶτον μου ἔδωκα εἰς μαστίγωσιν, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπεστράφη ἀπὸ ἐμπτυσμάτων· βήματι Πιλάτου παρέστην καὶ σταυρὸν ὑπέμεινα διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν* (Καὶ νῦν τῶν Αἰώνων, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς).

Ἡ ἐκούσια προσφορά τοῦ Κυρίου διακηρύσσεται καὶ ἀπὸ τῆς ὕμνολογικῆς ἀναφορῆς ὅτι, *Κύριος ὢν πάντων... σεαυτὸν προετίθης* (Τροπάριο Α' Ὁδῆς τοῦ Κανόνα, Ὁρθρος Μ. Πέμπτης) καὶ

*...αὐτὸς γὰρ σεαυτὸν ἱερούργει· πίετε βοῶν τὸ Αἷμά μου καὶ πίστει στερεωθήσεσθε* (Τροπάριο Γ' Ὁδῆς, Ὁρθρος Μ. Πέμπτης).

Ἡ ἐκούσια θυσία τοῦ Κυρίου εἶναι βασικότατη παράμετρος τῆς θεολογίας περὶ τοῦ Θεοῦ Πάθους, διότι ἀποκαλύπτει τὴν ἔννοια τοῦ Πάθους ὡς τῆς κορυφώσεως τῆς θεϊκῆς ἀγάπης· μιᾶς ἀγάπης ἀπροϋπόθετης, ὅπου ὁ Θεὸς προσφέρεται, ἂν καὶ μπορούσε νὰ ἐπικαλεσθεῖ «περισσότερες ἀπὸ 12 λεγεῶνες ἀγγέλων» (ὅπως ἀναφέρει ἄλλος ὕμνος).

### 3) Ἡ ἔννοια τῆ σωτηρίας μέσα ἀπὸ τὸ Πάθος

Οἱ ὕμνοι μαρτυροῦν ὅτι ὁ Χριστὸς ἔρχεται *«ἀπ' ἀνδρῶν παρανόμων κτανθῆναι, ἡμῶν τὸ κατάκριμα κατακρίνων τὸ πάθει του»* (Κάθισμα τοῦ Ὁρθρου τῆς Μ. Δευτέρας). Τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου, λοιπόν, ὑπῆρξε ἓνα «κατάκριμα» (μιὰ καταδίκη) τῆς δικῆς μας καταδίκης (πρβλ. τὴ φράση ἀπὸ τὴν Εὐχὴ τῆς Ἀναφορᾶς τῆς Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦλθε στὸν κόσμον «κατακρίναι τὴν ἁμαρτίαν»). Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἡ ὁποία προερχόταν ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸ Θεό, ἐξαφανίζεται μὲ τὴ σταυρικὴ θυσία τοῦ Κυρίου. Τὸ «χαρτὶ» αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως σχίζεται· γι' αὐτὸ ἓνας ὕμνος διακηρύσσει ὅτι ὁ Κύριος «διέρρηξε τὸ χειρόγραφόν μας πάνω στὸ Σταυρό» (Τροπάριο τῶν Μακαρισμῶν, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς).

Ὅμως, ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου, δὲν συνίσταται μόνον στὴν ἐξάλειψη τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐξάλειψη τῆς αἰτίας τῆς: τῆς ἁμαρτίας. Ἡ ὕμνολογία τονίζει ὅτι ὁ Κύριος *«... ἦλθε ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν τοῦ παθεῖν, ἵνα ἡμᾶς ἐλευθέρωσιν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ»* (Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο, Ὁρθρος Μ. Πέμπτης), ἀλλὰ καὶ ὅτι *«... πάντα παθεῖν κατεδέξατο, σῶσαι θέλων ἡμᾶς ἐκ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν τῷ ἰδίῳ Αἵματι»* (Τροπάριο τοῦ ΙΓ' Ἀντιφώνου, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς).

Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποῦ ἐπέφερε ἡ ἁμαρτία, ἐστέρησε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ζωὴ. Ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἔδωσε τὴν ἄφεση τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἁμαρτία, ταυτοχρόνως ὅμως ἔδωσε τὴ ζωὴ, ὅπως μὲ γλαφυρότητα τονίζει ὁ ἀκόλουθος ὕμνος: *Ἐσταυρώθης δι' ἐμὲ, ἵνα ἐμοὶ πηγᾶσιν τὴν ἄφεσιν· ἐκεντήθης τὴν πλευράν, ἵνα κρουνοὺς ζωῆς ἀναβλύσῃς μοι* (Τροπάριο τῶν Μακαρισμῶν, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς). Γι' αὐτὸ τὸ

Πάθος τοῦ Κυρίου παρομοιάζεται μὲ τὸν Παράδεισο ποὺ συντηρεῖ τὴ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία: *Ἡ ζωφόρος σου πλευρά, ὡς ἐξ' Ἐδέμ πηγὴ ἀναβλύζουσα, τὴν Ἐκκλησίαν σου Χριστέ, ὡς λογικὸν ποτίζει Παράδεισον* (Τροπάριο τῶν Μακαρισμῶν, Ὅρθρος Μ. Παρασκευῆς).

Ὁ ἄνθρωπος εἶχε πλασθεῖ ἀθάνατος· ἡ ἁμαρτία, ὅμως, ὄχι μόνο τὸν ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὸν Παράδεισο, ἀλλὰ τοῦ ἐστέρησε τὸ μεγάλο δῶρο τῆς ἀθανασίας. Ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ Παραδείσου, ἀποτελεῖ ταυτοχρόνως καὶ τὴν πηγὴ τῆς ἀθανασίας, ὅπως τονίζεται στὸ Κάθισμα τοῦ Ἱεῦ Ἀντιφώνου, στὸν Ὅρθρο τῆς Μ. Παρασκευῆς: *...τῷ Σταυρῷ προσπλωθεὶς καὶ τῇ λόγχῃ κεντηθεὶς, τὴν ἀθανασίαν ἐπίγασας ἄνθρώποις.*

Αὐτὴ εἶναι ἡ σωτηρία ποὺ ὁ Χριστὸς «εἰργάσατο ἐν μέσῳ τῆς γῆς» (ὅπως τονίζει τὸ Τροπάριο τῆς ΣΤ Ὁρας κατὰ τὴν Ἀκολουθία τῶν Μεγάλων Ὁρῶν). Ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Κυρίου ἦταν τὸ «λύτρο ὑπὲρ τοῦ κόσμου» (Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο, Ὅρθρος Μ. Πέμπτης), ἡ «ἐξαγορὰ ἐκ τῆς κατάρας». Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶχε ἀμαυρωθεῖ μετὰ ἀπὸ τὴν πτώση τῶν πρωτοπλάστων. Ἡ μεταπτωτικὴ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου ἦταν φοβερή. Αὐτὴ τὴν ἀλήθεια περιγράφει ὁ ὕμνωδός, ὅταν ἀπευθύνει τὴν προσευχὴ του στὸ Σταυρωθέντα: *τὴν δυσείμονά μου μορφὴν τῶν πταισμάτων ἀπαμφίασον, τῇ μεθέξει τῶν παθημάτων σου* («ἀφαίρεσε τὸ ἄσχημο ἔνδυμα τῆς ἁμαρτίας, μὲ τὴ συμμετοχὴ στὸ Πάθος Σου», Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο, Ὅρθρος Μ. Τρίτης).

Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ τρόπος οἰκειοποιήσεως τῆς σωτηρίας ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ Σταυρὸ: τὸ νὰ πραγματοποιήσουμε, δηλαδή, τὸ κάλεσμα τοῦ Βαπτίσματός μας, νὰ σηκώσουμε τὸν προσωπικό μας σταυρὸ καὶ νὰ ἀκολουθήσουμε τὸ Χριστό, συμμετέχοντας ἔτσι στὸ Πάθος Του. Κι αὐτὴ ἡ συμμετοχὴ εἶναι ὁ μοναδικὸς δρόμος ἐπανόδου στὸν Παράδεισο, ὁ μοναδικὸς τρόπος νὰ ζήσουμε τὴν Ἀνάσταση, ὅπως μὲ γλαφυρότητα τονίζει ὁ ὕμνογράφος: *... πάντα ὁ ἀναμάρτητος ἐκουσίως καταδέχεται, ἵνα πᾶσι δωρήσῃται τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν* (Στιχηρὸ Ἰδιόμελο τῶν Αἰῶν, Ὅρθρος Μ. Πέμπτης). Ἡ πρόσκληση αὐτὴ τοῦ Σταυρωθέντος ἀφορᾷ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν εἰκονογραφικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, ὁ Ἐσταυρωμένος δὲν κρέμεται ἀπὸ τὸ Σταυρὸ, ἀλλὰ ἔχει ἀπλωμένα τὰ χέρια, ἀγκαλιάζοντας ἔτσι ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ καλώντας τους στὴ σωτηρία (ἄς θυμηθοῦμε τὴν ἴδια ἀλήθεια, ὅπως διατυπώνεται σ' ἕνα Τροπάριο τῆς ΣΤ Ὁρας, κατὰ



τὴν Ἀκολουθία τῶν Μεγάλων Ὁρῶν: *... ἐπὶ σταυροῦ τὰς ἀχράντους σου χεῖρας ἐξέτεινας, ἐπισυνάγων πάντα τὰ ἔθνη.*

#### 4) Ἡ Θεία Φύση τοῦ Κυρίου κατὰ τὴ σταυρικὴ θυσία

Προσεγγίζοντας, ὅμως, ὄλο καὶ περισσότερο τὶς πτυχὲς τοῦ Θείου Πάθους, ὅπως ξεδιπλώνονται μέσα στὴν ὕμνολογία, ἐρχόμαστε σ' ἕνα ἐξαιρετικῶς εὐαίσθητο θέμα: τὴ Θεία Φύση κατὰ τὴ σταυρικὴ θυσία. Κι εἶναι, μὲν, σαφὲς ὅτι ὁ Κύριος πάσχει ὡς ἄνθρωπος, ὅπως μαρτυροῦν τὰ διάφορα Τροπάρια [*...πάσχω γὰρ ὡς ἄνθρωπος καὶ σώζω ὡς φιλόανθρωπος* (Τροπάριο τοῦ Ἑῦ Ἀντιφώνου, Ὅρθρος Μ. Παρασκευῆς)/ *...ἀλλ' ὁ φύσει σώματος δι' ἐμὲ πάσχω* (Καὶ νῦν τῶν Ἀποστίχων, Ὅρθρος Μ. Παρασκευῆς)/ *... ἐπὶ ξύλου θνήσκες, σαρκὶ πηγνύμενος* (Τροπάριο τοῦ Ἱεῦ Ἀντιφώνου, Ὅρθρος Μ. Παρασκευῆς)]. Μέσα, ὅμως, ἀπὸ τὶς ἀναφορὲς στὴ σταυρικὴ θυσία, διαδπλώνεται ἡ θεότητα τοῦ Κυρίου.

Κατὰ πρῶτον, οἱ ὕμνογράφοι ὑπενθυμίζουν στοὺς Ἰουδαίους ὅτι Αὐτός, τὸν Ὅποιο σταυρώνουν, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων τους: Αὐτὸς εἶναι ποὺ «διεχώρισε τὰ κύματα τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ ἔθρεψε τὸ λαὸ Του στὴν ἔρημο» [*αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐν θαλάσῃ σώσας καὶ ἐν ἐρήμῳ θρέψας* (Τροπᾶριο τοῦ ἸΒ' Ἀντιφώνου, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς)], ποὺ «ἀπέστειλε τοὺς Προφῆτες», ποὺ «ἔφτιαξε τὸ νόμο καὶ ἔδωσε τὸ μάννα» (Τροπᾶριο τῶν Μακαρισμῶν, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς). Ὁ Σταυρωθεὶς, ἂν καὶ ἀποθνήσκει ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, παραμένει ὁ «ἐκ Θεοῦ Θεὸς Λόγος» (Τροπᾶριο τοῦ Η' Ἀντιφώνου, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς), ὁ «ἀθάνατος Λόγος που καταδικάζεται σὲ θάνατο (Δόξα ΣΤ' Ὁρας, Ἀκολουθία τῶν Μ. Ὁρῶν).

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἀκριβῶς, ἐστιάζεται τὸ μυστήριον: «ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὑπέκυψε μέχρι παθῶν ἀπαθῶς» (Εἰρμὸς τῆς Ε' Ὁδῆς τοῦ Κανόνα, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς), παρέμεινε Θεὸς μέσα στὸ Πάθος, ὅπως τονίζει ἡ Θεοτόκος στὸ Κοντάκι τοῦ Κανόνα κατὰ τὸν Ὁρθρο τῆς Μ. Παρασκευῆς: *... εἰ καὶ Σταυρὸν ὑπομένεις, σὺ ὑπάρχεις ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς μου*. Ἀμέσως μετὰ τὸ συγκεκριμένο Κοντάκι, οἱ ποιητικοὶ στίχοι ἐπαναλαμβάνουν τὴ συνύπαρξιν τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ Πάθος, ἀποκλείοντας κάθε περίπτωση δοκητικῆς ἢ πατροπασχητικῆς αἰρέσεως: *Ζῶν εἰ Θεὸς σὺ, καὶ νεκρωθεὶς ἐν ξύλῳ, Ὁ νεκρὲ, γυμνὲ καὶ Θεοῦ ζῶντος Λόγε*.

Ἡ ὕμνολογία ἀποκαλύπτει κι ἄλλες πτυχεὲς τῆς συνυπάρξεως τῶν δύο φύσεων κατὰ τὴ Σταύρωση: *Ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον (φραγματικὴ φράση περὶ τοῦ Θεοῦ)... ράπισμα ἐδέξατο ὑπὸ χειρῶν, ὧν ἐπλασεν* (Τροπᾶριο τοῦ Γ' Ἀντιφώνου, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς) / *... ὁ ἥλιος ἐσκότασε, μὴ φέρον θεάσασθαι Θεὸν ὑβρίζομενον, ὃν τρέμει τὰ σύμπαντα* (Τροπᾶριο τοῦ Γ' Ἀντιφώνου, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς) / *... ὄν πάντα φρίσσει καὶ τρέμει καὶ πᾶσα γλῶσσα ὑμνεῖ, Χριστὸν Θεοῦ Δύναμιν καὶ Θεοῦ Σοφίαν, οἱ ἱερεῖς ἐρράπισαν καὶ ἔδωκαν αὐτῷ χολὴν* (Τροπᾶριο τοῦ Π' Ἀντιφώνου, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς) / *... ἀνεδήσω γὰρ στέφανον ὕβρεως, ὃ τὴν γῆν ζωγραφίσας τοῖς ἀνθεσι· καὶ τὴν χλαῖναν χλευαζόμενος ἐφόρεσας, ὃ νεφέλαις περιβάλλων τὸ στερέωμα· τοιαύτη γὰρ οἰκονομία ἐγνώσθη σου ἡ εὐσπλαγχνία Χριστέ* (Ἰδιόμελο τῆς Γ' Ὁρας, Ἀκολουθία τῶν Μ. Ὁρῶν) / *Θᾶμβος ἦν κατιδεῖν τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενον* (Ἰδιόμελο τῆς Θ' Ὁρας, Ἀκολουθία τῶν Μ. Ὁρῶν) / *Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου, ὃ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας / ... Μέγα θαῦμα!* Ὅτι ὁ Κτίστης τοῦ κόσμου εἰς

*χειρας ἀνόμων παραδίδοται* (Ἰδιόμελον, Ἐσπερινὸς Μ. Σαββάτου) / *... ὑπὸ τῶν ἰδίων δούλων ἐμπαίζεται ὁ Πλάστης τῶν ἀπάντων* (Δόξα τῶν Στιχηρῶν, Ἐσπερινὸς Μ. Σαββάτου).

Γι' αὐτὸ ἡ ἁμαρτία ἐκείνων ποὺ σταύρωσαν τὸν Κύριο καθίσταται μεγαλύτερη: διότι θέλησαν νὰ φονεύσουν «τὸν ζωῆς κρατοῦντα παλάμη» (Εἰρμὸς τῆς Η' Ὁδῆς τοῦ Κανόνα, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς), νὰ σύρουν ὡς κοινὸ κατάδικον στὸ Σταυρὸ «τὸν κτίστην τῶν ἀπάντων» (Τροπᾶριο τῆς Θ' Ὁδῆς τοῦ Κανόνα, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς), νὰ «σφαγιάσουν ἀδίκως τὸν πάντων Δεσπότην», νὰ καταδικάσουν εἰς θάνατο «τὴν ζωὴν τῶν ἀπάντων». Γι' αὐτὸ, παραλλήλως, ἐξαίρεται ἡ μετάνοια τοῦ Ληστή: διότι «Θεὸν ὡμολόγησε τὸν κρυπτόμενον» (Τροπᾶριο τῶν Μακαρισμῶν, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς), συνειδητοποίησε δηλαδὴ τὴ Θεϊκὴ Φύσιν τοῦ συσταυρωμένου του, ὅτι πάνω στὸ διπλανὸ Σταυρὸ ἦταν κρεμασμένος «ὁ πάντων κτίστης καὶ Θεὸς» (Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο, Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς).

Ἡ συνειδητοποίηση αὐτὴ ἀπὸ τὸ ληστὴ τῆς Θείας Φύσεως τοῦ Κυρίου προέρχεται ἀπὸ τὰ φαινόμενα ποὺ συνόδευσαν τὸ Θεῖο Πάθος, ὅπως χαρακτηριστικῶς τονίζει τὸ Τροπᾶριο τῆς Θ' Ὁρας, κατὰ τὴν Ἀκολουθία τῶν Μ. Ὁρῶν: *Βλέπων ὁ ληστής τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενον, ἔλεγεν· εἰ μὴ Θεὸς ὑπῆρχε σαρκωθεὶς ὁ σὺν ἡμῖν σταυρωθεὶς, οὐκ ἂν ὁ ἥλιος τὰς ἀκτίνας ἐναπέκρουσεν, οὐδὲ ἡ γῆ σειομένη ἐκυμαίνετο*.

## 5) Ἡ συμμετοχὴ τῆς φύσεως στὸ Θεῖο Πάθος

Τὰ φυσικὰ φαινόμενα ποὺ συνόδευσαν τὴ σταυρικὴ θυσία ἀποτελοῦν τὴν ἀδιάφραστη μαρτυρία περὶ τῆς θεότητας τοῦ Κυρίου. Τὸ θέμα αὐτὸ τῆς συμμετοχῆς τῆς φύσεως στὸ Θεῖο Πάθος ἀποτελεῖ ἓνα ἀκόμην ἀντικείμενο τῶν ὕμνολογικῶν κειμένων.

Τὸ Ἰδιόμελο τοῦ Ἐσπερινοῦ τοῦ Μ. Σαββάτου εἶναι ἄκρως ἐνδεικτικὸ: *Πᾶσα ἡ κτίσις ἠλλοιοῦτο φόβῳ, θεωροῦσά σε ἐν σταυρῷ κρεμάμενον Χριστέ· ὁ ἥλιος ἐσκοτίζετο καὶ γῆς τὰ θεμέλια συνεταράτετο· τὰ πάντα συνέπασχον, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι*. Ἡ τελευταία φράση τοῦ Ἰδιομέλου συνιστᾷ τὴν αἰτιολόγησιν αὐτῆς τῆς συμμετοχῆς τῆς φύσεως στὰ Πάθη τοῦ Κυρίου: ἡ κτίσις συμπάσχει διότι στὸ Σταυρὸ εὐρίσκεται ὁ Κτίστης τῆς («πάσχει ἡ κτίσις ἐν σταυρῷ καθορῶσα τὸν Κύριον», ὅπως διακηρύσσει ἓνα Τροπᾶριο τῶν Ἀποστίχων κατὰ τὸν Ὁρθρο τῆς Μ. Παρασκευῆς). Ἡ κτίσις δὲν ὑπομένει



αυτό που υπέμειναν οί σταυρωτές, δηλαδή να βλέπει τὸ Θεὸ καὶ δημιουργό της ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

Γι' αὐτὸ ἡ φύση διαταράσσεται, ὅπως σημειώνει ἓνα Τροπάριο τῶν Μακαρισμῶν κατὰ τὸν Ὅρθρο τῆς Μ. Παρασκευῆς: *Σταυρουμένου σου Χριστέ πάσα ἡ κτίσις βλέπουσα ἔτρεμε· τὰ θεμέλια τῆς γῆς διεδονεῖτο, φόβῳ τοῦ κράτους σου φωστῆρες ἐκρύπτοντο καὶ τοῦ ναοῦ ἐρράγη τὸ καταπέτασμα· τὰ ὄρη ἐτρόμαξαν καὶ πέτραι ἐσχίσθησαν.* Ὅπως διαπιστώνουμε ἀπὸ τὰ Τροπάρια αὐτά, ὁλόκληρη ἡ φύση συμπάσχει μὲ τὸ Δημιουργό της. Ἡ ὕμνολογία προσωποποιεῖ τὴ φύση, ἡ ὁποία λαμβάνει πρωτοβουλίες διαμαρτυρίας (θὰ λέγαμε) ἀπέναντι στὸ ἔγκλημα ποὺ διαπράττει ἓνα ἄλλο τμήμα τῆς κτίσις: ὁ ἄνθρωπος.

Γι' αὐτὸ τὰ Τροπάρια τονίζουν ὅτι «ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ ὁ ἥλιος τὰς ἀκτῖνας ἀπέκρυψε, Δεσπότην ὁρῶν σταυρούμενον» (Ἰδιόμελον τῶν Αἰῶν, Ὅρθρος Μ. Παρασκευῆς). Πρόκειται γιὰ μία συγκινητικὴ πτυχή τοῦ Πάθους: ἡ ἄψυχη κτίση συναισθάνεται τὰ γεγονότα περισσότερο ἀπὸ τὴν ἔμψυχη.

## Ἐν ἐπιλόγῳ

Οὕτως εἰ ἄλλως, ἡ ἔμψυχη κτίση ὄχι μόνο δὲν συναισθάνθηκε τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματος, ἀλλὰ στὴ θεϊκὴ ἀγάπη ἀνταπέδωσε τὸ Σταυρό. Ἡ ὕμνολογία ἀποτυπώνει ἀνάγλυφα τὸ πα-

ράπινο τοῦ Κυρίου γι' αὐτὴ τὴν ἀνταπόδοση ἀγνωμοσύνης: *Τάδε λέγει Κύριος τοῖς Ἰουδαίοις· λαός μου, τί ἐποίησά σοι, ἢ τί σοι παρηνώχλησα; Τοὺς τυφλοὺς σου ἐφώτισα, τοὺς λεπρούς σου ἐκαθάρισα, ἄνδρα ὄντα ἐπὶ κλίνης ἠνωρθώσαμιν. Λαός μου, τί ἐποίησά σοι καὶ τί μοι ἀνταπέδωκας; Ἀντὶ τοῦ μάννα χολὴν, ἀντὶ τοῦ ὕδατος ὄξος, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με σταυρῶ με προσπλώσατε* (Ἰδιόμελο τῆς ΣΤ΄ Ὁρας, Ἀκολουθία τῶν Μ. Ὁρῶν). Καὶ στὸ Δοξαστικὸ τῶν Στιχηρῶν κατὰ τὸν Ἑσπερινὸ τοῦ Μ. Σαββάτου τὸ παράπινο αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται μὲ ἐπίταση: *..λαός μου, τί ἐποίησα ὑμῖν; οὐ θαυμάτων ἐνέπλησα τὴν Ἰουδαίαν; οὐ νεκροὺς ἐξανέστησα μόνῳ τῷ λόγῳ; οὐ πάσαν μαλακίαν ἐθεράπευσα καὶ νόσον; τί οὖν μοι ἀνταποδίδετε; εἰς τί ἀμνημονεῖτέ μου, ἀντὶ τῶν ἰαμάτων πληγὰς μοι ἐπιθέντες· ἀντὶ ζωῆς νεκροῦντες· κρεμῶντες ἐπὶ ξύλου ὡς κακοῦργον τὸν εὐεργέτην, ὡς παράνομον τὸν νομοθέτην, ὡς κατὰκριτον τὸν πάντων βασιλέα;*

Ἡ ὕμνολογία ἐπεξεργάζεται τὸ θέμα αὐτό, θέλοντας νὰ τονίσει τὸ δράμα τοῦ Θείου Πάθους: *..τὶ ὑμᾶς ἐλύπησα; ρωτᾷε ὁ Κύριος τοὺς Ἰουδαίους· ἢ ἐν τίνι παρώργισα; πρὸ ἐμοῦ τίς ὑμᾶς ἐρρύσατο ἐκ θλίψεως; καὶ νῦν τί μοι ἀνταποδίδετε; πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν; ἀντὶ στύλου πυρός, σταυρῶ με προσπλώσατε· ἀντὶ νεφέλης τάφον μοι ὠρύξατε· ἀντὶ τοῦ μάννα χολὴν μοι προσπνέγκατε· ἀντὶ τοῦ ὕδατος ὄξος με ἐποτίσατε* (Ἰδιόμελο τῆς Θ΄ Ὁρας, Ἀκολουθία τῶν Μ. Ὁρῶν).

Τὸ θέμα αὐτὸ τῆς ἀγνωμοσύνης πρὸς τὸ Θεὸ ἂς μὴν ἀποτελέσει μόνον ἀντικείμενο μελέτης τῶν ὕμνολογικῶν κειμένων. Δὲν ἦσαν ἀγνώμονες μόνο οἱ Ἰουδαῖοι. Ἡ «ἀνταπόδοση χολῆς ἀντὶ τοῦ μάννα», δηλαδή ἡ ἀνθρώπινη ἀγνωμοσύνη ἀπέναντι στὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, εἶναι θλιβερὸ φαινόμενο ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἡ προσπάθεια εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ Θεὸ πρέπει νὰ εἶναι ὁ μόνιμος στόχος τῆς μεταβαπτισματικῆς πορείας τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Σὲ Τροπάριο τοῦ Ὅρθρου τῆς Μ. Παρασκευῆς διατυπώνεται ἡ προτροπὴ «νὰ μὴν γιορτάσουμε τὸ Πάσχα ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι». Ἡ προτροπὴ αὐτὴ ἀφορᾷ, προφανῶς, στὴν ἀπόρριψη τῆς ἀγνωμοσύνης πρὸς τὸν Κτίστη τοῦ κόσμου. Παράλληλα, ὁμως, ἡ προτροπὴ αὐτὴ δημιουργεῖ τὶς πνευματικὲς προϋποθέσεις, ὥστε ὁ πιστὸς νὰ ἀπευθυνθεῖ πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένο Κύριο μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα τοῦ Τροπαρίου τῶν Μακαρισμῶν κατὰ τὸν Ὅρθρο τῆς Μ. Παρασκευῆς: *τοῖς ἡλοῖς προσίλωσαι, ἵνα ἐγώ, τῷ βάθει τῶν παιδημάτων σου, τὸ ὕψος τοῦ κράτους σου πιστούμενος, κράξω σοι· Ζωοδότα Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι.* ■